

ȘTEFANIA CRISTESCU ÎN CAMPANIA MONOGRAFICĂ DE LA RUNCU – GORJ

Sanda GOLOPENȚIA*

Abstract

Based on Ștefania Cristescu's personal archives, the author reconstructs her style of work (as well as that of the monographic team) and the contents of her field-research during the monographic campaign of 1930 in the village of Runcu – Gorj. In the second part of the study, five examples of charms collected at Runcu are reproduced.

Keywords: Ștefania Cristescu, ethnology, The Sociological School of Bucharest, the monographic campaign Runcu – Gorj, charms against evil eye, healing charms, love charms.

Cuvinte-cheie: Ștefania Cristescu, etnologie, Școala sociologică de la București, campania monografică Runcu – Gorj, descântece de deochi, descântece de leac, descântece de dragoste.

Campania monografică de la Runcu a avut loc între 29 iunie și 18 august 1930 și a antrenat un număr de 67 monografiști. La 12 august echipa a fost vizitată timp de câteva zile de un grup de 19 studenți germani condus de Helmuth Klocke (asistent al Prof. Günther Ipsen de la Universitatea din Leipzig)¹. La întoarcerea în Germania, Helmut Haufe și Helmuth Klocke au publicat un articol care, tradus în limba română și precedat de o notă introductivă scrisă de Anton Golopenția, a apărut în revista „Arhiva”².

Runcu este a doua campanie monografică la care participă Ștefania Cristescu, după cea de la Drăguș. În vârstă de 22 ani,

* Brown University – SUA.

¹ V. Marin Diaconu, *Școala sociologică a lui Dimitrie Gusti. Documentar sociologic*, vol. I. 1880-1933, București, Editura Eminescu, 2000, p. 214-216 și 224-225.

² Helmut Haufe și Helmuth Klocke, *Educația și cunoașterea poporului în România*. Traducere și prezentare de Anton Golopenția, în „Arhiva”, X (1932), nr. 1-4, p. 866-869; republicat în Anton Golopenția, *Opere complete*. Ediție alcătuită și adnotată de Sanda Golopenția. Studiu introductiv de Ștefan Costea, vol. I. *Sociologie*, București, Editura Enciclopedică, 2002, p. 581-584.

poreclită Maria Neichii după incipitul unui cântec pe care-l cânta bucuroasă în serile petrecute cu colegii de monografie, tânăra cercetătoare făcuse parte din echipa Spiritual – grupul Literatură și Muzică populară, condus de Constantin Brăiloiu, încă de la Drăguș (alături de Harry Brauner, Zamfir Constantinescu, Nicolae Drosu, Lucian Macovei, Mihai Pop, Maria Rădulescu, Matei Socor, Achim Stoia, Ștefan Topală) și va continua să lucreze în cadrul acestuia în anii următori.

Disponem de puține date publicate privind activitatea de culegere desfășurată de Ștefania Cristescu la Runcu – Gorj. Știm că își trecuse licența în Filosofie în sesiunea iunie 1930 și pregătea, pentru sesiunea octombrie 1930, licența în Filologia modernă, „având ca obiecte principale de licență Filologia Romanică și Sociologia”³. Faptul a putut provoca pendulări între Runcu și București la începutul lunii august. Știm de asemenea că un text intitulat *Descânțece din trei sate românești: Drăguș, Runcu și Cornova*, cuprinzând materialul cules în campaniile din 1929, 1930 și 1931, urma să apară în anul 1932 în revista Institutului de Filologie și Folclor „Grai și Suflet”⁴ a lui Ovid Densusianu.

Lucrul nu s-a întâmplat, din motive pe care nu le cunoaștem. În scrisoarea din 21 octombrie 1938 către Dimitrie Gusti, Ștefania Cristescu reia însă ideea, amplificând-o: „În vederea Congresului Internațional de Sociologie ce se va ține în vara viitoare la București m-am gândit să public materialul strâns de mine în campaniile monografice anterioare: Drăguș (Făgăraș), Runcu (Gorj), Cornova (Orhei), Șanț (Năsăud). Comentariile asupra acestui material ar duce la o problemă ce interesează Congresul: felul în care fiecare din aceste sate este dătător de seamă pentru starea culturală a regiunii respective – precum și felul în care raporturile dintre sat și oraș au schimbat sau nu aspectul structurii spirituale în regiunea respectivă. Comentariul, în întregime sau în rezumat, ar putea forma, detașat, obiectul unei comunicări la Congresul Internațional de Sociologie)”⁵.

³ V. Ștefania Cristescu, „Ștefania Cristescu către Decanul Facultății de Filosofie și Litere” [1931-1932], în Ștefania Cristescu-Golopenția, *Sporul vieții. Jurnal, studii și corespondență*. Text stabilit, introducere și note de Sanda Golopenția, București, Editura Paideia, 2007, p. 312.

⁴ *Ibidem*, p. 313.

⁵ Cf. „Ștefania Cristescu către Dimitrie Gusti” (21.10.1938), în Ștefania Cristescu-Golopenția, *op. cit.*, p. 388.

Comunicarea, intitulată *Éléments magiques dans la vie spirituelle des paysans roumains de diverses régions du pays*, a apărut în volumul *Communications*, pregătit în vederea celui de al XIV-lea Congres Internațional de Sociologie și publicat în anul 1940, deși Congresul nu avusese loc⁶. Versiunea originală în limba română, intitulată de autoare *Componente magice în viața spirituală a țărănimii românești din diferite regiuni ale țării*, va fi publicată postum în două volume apărute în 1984⁷, respectiv în 2003⁸.

În această comunicare găsim două indicații importante cu privire la „profilul magic” al satului Runcu, așa cum îi apare Ștefaniei Cristescu. Prima se referă la teama de farmece, pe care Ștefania Cristescu o va reîntâlni la Cornova în anul 1931. La Runcu, studiul farmecelor căzuse în sarcina Dochiei Ioanovici, care a publicat în anul 1932 articolul *Considerații statistice asupra vrăjitoriei satului Runcu*⁹.

A doua indicație e reprezentată de numărul mare al descântecelelor, de frumusețea și de arhaismul lor, aspect cu privire la care Ștefania Cristescu scria: „Ceea ce este caracteristic satului acestuia din acest din urmă punct de vedere este faptul că chiar descântecul de deochi, care în majoritatea satelor noastre e un descântec în fază de vulgarizare, pe care-l știe oricine, adeseori chiar și copiii, e în satul Runc un descântec aparținând unor specialiști. Formula e lungă, cu multe întorsături poetice. Deochiul este o boală foarte temută în satul Runc”¹⁰.

Ștefania Cristescu a pregătit cu minuțiozitate, în vederea publicării, o parte din materialele de la Runcu și Șanț, precum și culegerea integrală de la Cornova. Mai complexe, desfășurate în mulți ani (1929, 1932, urmate în 1933 de campania, numită „de redactare”, de la Făgăraș și de noile cercetări din 1938-1939), culegerile de la Drăguș

⁶ Idem, „Éléments magiques dans la vie spirituelle des paysans roumains de diverses régions du pays”, în seria *XIVe Congrès International de Sociologie – Communications*, Bucarest, Institut de Sciences Sociales de Roumanie, 1940, p. 3-15.

⁷ Ștefania Cristescu, *Descânțetele din Cornova – Basarabia*. Volum editat, introducere și note de Sanda Golopenția, Providence/Rhode Island, Editura Hiatus, 1984, p. 224-237.

⁸ Idem, *Descântatul în Cornova – Basarabia*. Volum editat, introducere și note de Sanda Golopenția. Ediția a doua revăzută și adăugită, București, Editura Paideia, 2003, p. 261-273.

⁹ Cf. Dochia Ioanovici, *Considerații statistice asupra vrăjitoriei satului Runcu*, în „Arhiva”, X (1932), nr. 1-4, p. 360-370.

¹⁰ Ștefania Cristescu, *Descânțetele din Cornova...*, p. 231.

au rodit într-un volum apărut în anul 1940¹¹, distins cu Premiul Vernescu al Academiei Române în urma referatului prezentat de Dimitrie Gusti. Cercetarea de la Cornova a fost publicată postum în cele două volume din 1984 și 2003. Cercetarea de la Drăguș (1929) nu figurează ca atare în arhiva Ștefania Cristescu.

Aflăte în dosare pregătite pentru publicare de Ștefania Cristescu (parte a cercetărilor de la Runcu și Șanț) sau în carnete de teren (cercetările din *30 de sate* de pe Valea Oltului, care reiau elemente din culegerea Drăguș 1929, și cercetările de la Hodac) își așteaptă încă publicarea.

Profilul general al dosarului Runcu. Redăm, în ordinea cronologică a culegerii, materialele care alcătuiesc dosarul pregătit pentru publicare de Ștefania Cristescu. Am reprodus întreg ansamblul indicațiilor figurând pe fișele de teren ale Ștefaniei Cristescu, cu excepția numelui cercetătoarei. Am notat la sfârșit, între paranteze, numele culegătorului în cazul celor câteva fișe întocmite de alți monografiști, care le-au trecut, după obicei, colegei preocupate de subiectul respectiv:

– 19.VII. Maria Const. Popescu, 53 ani. *De ce n-a învățat descântece?*/ 130/ 114

– 20.VII. Maria Const. Popescu, 50 ani. *Descântec de deoichi; Notă referitoare la „Descântec de deoichi”*/ 131/ 89-90

– 20.VII. Maria Const. Popescu, 50 ani. *Descântec de izdat (cân' te doare inima)*/ 132/ 116

– 20.VII. Maria Const. Popescu, 50 ani. *Descântec de bubă*/ 143/ 97, 99

– 20.VII. Maria Const. Popescu, 50 ani. *Cum descântă ea*/ 144/ 98

– 20.VII. Paraschiva Popescu, 40 ani. Născută în Arcani. Măritată în Răchiți (de 20 ani). Nr. casei: 46. *Descântec de deoichi*/ 138/ 88

– 21.VII. Marin C-tin Arbagic (casa 178). [*Procedură descântec de dragoste*]/ 131/ 115 (I. Samarineanu)

¹¹ Ștefania Cristescu-Golopenția, *Gospodăria în credințele și riturile magice ale femeilor din Drăguș (Făgăraș)*, București, Institutul de Științe Sociale al României, 1940; republicat sub titlul *Credințe și rituri magice*, București, I.Ș.S.R., 1944 și, sub titlul inițial (cu un Cuvânt înainte și note de Sanda Golopenția-Eretescu), București, Editura Paideia, 2002.

- 21.VII. Maria Const. Arbagic, 67 ani. Nu știe carte. *Descântec de dragoste/ 155/ 117, 119*
- 21.VII. Maria Const. Arbagic, 67 ani. *Cum prepară apa pentru descântec de dragoste/ 156/ 118*
- 23.VII. Ioana Tănase Ion Daie al Papii. Născută în Dobrița (venită în Runcu la 18 ani). Nu știe carte. 54 ani. *Descântec de didioichi/ 135/ 79-80*
- 24.VII. Ioana Tănase Ion Daie al Papii, 54 ani. *Descântec [deochi]/ 127/ 93*
- 24.VII. Ioana Tănase Ion Daie al Papii, 54 ani. *Descântec. De bubă/ 145/ 100-101*
- 25.VII. Ioana Tănase Ion Daie al Papii, 54 ani. *Descântec [de deochi]/ 125-126/ 91-92*
- 25.VII. Maria Const. Arbagic, 67 ani. *Descântec di dioichi/ 134/ 77-78*
- 25.VII. Ioana Tănase Ion Daie al Papii, 54 ani. *Descântec de izdat/ 154/ 111*
- 27.VII. N. M. Rostogolea, 18 ani. Știe carte. *Descântec de țeapă/ Credințe – Rituri/ 128-129/ 112-113 (Ion Ionică)*
- 27.VII. N. M. Rostogolea, 19 ani. Știe carte. *Descântec de soare-sec/ Credințe – Rituri/ 149/ 105 (Ion Ionică)*
- 27.VII. Ion Păpulete, 30 ani. Știe carte. *Descântec de izdat/ Credințe – Rituri/ 151-152/ 107-108 (Ion Ionică)*
- 28.VII. Uleana Dumitru Gr. Păpulete, 39 ani. Nu știe carte. *Descântec de dragoste/ 157/ 120-121*
- 28.VII. Ioana Tănase Ion Daie al Papii, 54 ani. *Descântec de didioichi (Cu miere de stup) 136/ 81-84*
- 28.VII. Ioana Tănase Ion Daie al Papii, 54 ani. *De ce copilul ei e mut și fără vlagă [dialog]/ 342/ 320-323*
- 29.VII. Uleana D. Gr. Păpulete, 39 ani. Nu știe carte. *Descântec de izdat/ Rituri medicale/ 150/ 106*
- 1.VIII. David Popescu, 75 ani. Știe carte. *Descântec de deoichi/ Spiritual. Rituri medicale/ 137/ 85-87*
- 11.VIII. Ion A. Văduva, 26 ani. Știe carte. *Despre izdat/ Credințe/ 153/ 109-110 (2 fișe, copie parțială a 4 p. scrise de informator, nenumerate) (Ion Ionică)*
- 13.VIII. Mărina Ciăvrana, 60 ani. Analf. *Descântec de dragoste/ Rituri/ 158/ 122-123*

- 13.VIII. Maria Nic. Chirculescu, 54 ani. Analf. *Descântec de deoichi/ Rituri medicale/ 133/ 73-76*
- 13.VIII. Maria Nic. Chirculescu, 54 ani. Analf. *Ață de junghi (Descântec)/ Rituri medicale/ 140/ 94*
- 13.VIII. Maria Gh. C. Popescu, 60 ani. Analf. *Descântec de „rândză”/ Rituri medicale/ 141/ 95*
- 13.VIII. Maria Gh. C. Popescu, 60 ani. Analf. *Descântec de obrintit/ Rituri medicale/ 142/ 96*
- 13.VIII. Maria Gh. C. Popescu, 60 ani. Analf. *Descântec de rast/ Rituri medicale/ 146/ 102*
- 13.VIII. Maria Gh. C. Popescu, 60 ani. Analf. *Descântec de „vrășmașă”/ Rituri medicale/ 147/ 103*
- 13.VIII. Maria Nic. Chirculescu. *Descântec de izână/ Rituri medicale/ 148/ 104.*

E mai mult ca probabil că materialele de mai sus au fost selectate dintr-o recoltă mai amplă. Sunt greu de imaginat zile consacrate culegerii unui singur text în cazul unei culegătoare de dinamismul Ștefaniei Cristescu.

Ritmul acumulării pieselor ne permite să distingem între două perioade: prima, cuprinsă între 19 iulie și 1 august și a doua acoperind un interval extrem de scurt, între 11 și 13 august. Marcând numărul textelor care corespund fiecărei zile, obținem, pentru *prima perioadă*: 19.VII – 1 material, 20.VII. – 5, 21.VII. – 3, 23.VII. – 1, 24.VII. – 2, 25.VII. – 3, 27.VII. – 3, 28.VII. – 3, 29.VII. – 1 și 1.VIII – 1 (total: 23 materiale). Din cele trei zile cuprinse în *a doua perioadă*, în fapt doar două, provin în schimb 9 materiale: un material din 11.VIII și alte 8 din 13.VIII. Iese în evidență, prin frecvența materialelor, ziua de 13 august și ne putem întreba dacă faptul nu e de pus în legătură cu vizita studenților germani, pentru care s-ar fi organizat un număr de culegeri pregătite (sau un număr de transcrieri de material).

Cercetători. Dosarul include 27 materiale datorate Ștefaniei Cristescu, un material cules de către I. Samarineanu (la 21.VII) și 4 materiale culese de Ion Ionică (3 la 27.VII și unul la 11.VIII), trecute de către cei doi Ștefaniei Cristescu și alese de ea spre publicare. Ștefania Cristescu și I. Samarineanu semnează simplu, la Ion Ionică semnătura e precedată de precizarea *Red.* [= Redactor, Redactare].

Informatori. Conform textelor de care dispunem, Ștefania Cristescu a lucrat cu 9 informatoare și un informator, cu vârste cuprinse între 39 și 75 ani:

- Maria Const. Arbagic, 67 ani. Nu știe carte.
- Maria Nic. Chirculescu, 54 ani. Nu știe carte.
- Mărina Ciăvrana, 60 ani. Nu știe carte.
- Uleana Dumitru Gr. Păpulete, 39 ani. Nu știe carte.
- David Popescu, 75 ani. Știe carte.
- Maria Const. Popescu, 53 ani.
- Maria Const. Popescu, 50 ani.
- Maria Gh. C. Popescu, 60 ani. Nu știe carte.
- Paraschiva Popescu, 40 ani. Născută în Arcani. Măritată în

Răchiți (de 20 ani). Nr. casei: 46.

– Ioana Tănase Ion Daie al Papii. Născută în Dobrița (venită în Runcu la 18 ani). Nu știe carte. 54 ani.

Dintre informatoare, 6 nu știu carte, una știe carte, iar pentru 3 informatoare parametrul rămâne neprecizat. Informatorul știe carte. Grupa de vârstă de peste 70 de ani e reprezentată doar de informator. Au 60 de ani (și peste) 3 informatoare; 50 de ani și peste, 4 informatoare; 40 de ani, o informatoare și 39 ani, o informatoare.

Am considerat că sunt două informatoare distincte, în ciuda numelui identic, informatoarele Maria Const. Popescu, una de 53 de ani și răspunzând la întrebarea *De ce n-a învățat descântece?*, iar cea de a doua de 50 de ani și transmițând 3 descântece. Nu este însă exclus ca cele două ipostaze să corespundă aceleiași persoane (cu vârsta notată eronat), care a început prin a-și nega orice competență magică în ziua de 19.VII și a fost convinsă de Ștefania Cristescu să colaboreze în ziua următoare. În acest caz, numărul informatoarelor cu care a lucrat Ștefania Cristescu s-ar reduce la 8.

Este posibil ca fișe mai ample de informator (așa cum întâlnim în dosarul Cornova) să fi existat în arhiva de teren a Ștefaniei Cristescu. Dispunem exclusiv de informația restrânsă necesară publicării selective a materialelor Runcu și Șanț.

Ion Ionică a lucrat cu 3 informatori ale căror vârste sunt cuprinse între 18 (sau 19 ani, ambele vârste apar în cursul aceleiași zile în fișele N. M. Rostogolea) și 30 de ani și care sunt, toți, știutori de carte:

- Ion Păpulete, 30 ani. Știe carte.
- N. M. Rostogolea, 18 sau 19 ani. Știe carte.
- Ion A. Văduva, 26 ani. Știe carte.

I. Samarineanu a lucrat cu un informator, Marin Const. Arbagic, cu privire la care avem exclusiv o informație de adresă (casa 178).

În total, dosarul atestă selectarea de către Ștefania Cristescu, în vederea publicării, a materialelor transmise de 14 informatori (9 femei și 5 bărbați). Cel mai în vârstă dintre informatori este de sex masculin și a fost cercetat de către Ștefania Cristescu. Cei mai tineri dintre informatori, în număr de 3, au fost cercetați de Ion Ionică. Li se adaugă informatorul de vârstă neprecizată al lui I. Samarineanu. Prin faptul că sunt reprezentate toate grupele de vârstă, prin numărul relativ mare de informatori de sex masculin, și prin atestarea relativ importantă, la informatori și informatoare, a științei de carte, Runcu apare ca o comunitate în care descântatul era nu numai bine reprezentat în momentul culegerii, ci și cu perspective solide de viitor.

În ordinea descrescândă a numărului de materiale transmise, informatorii se dispun după cum urmează:

Ioana Tănase Ion Daie al Papii: 7

Maria Gh. C. Popescu: 4

Maria Const. Popescu, 50 ani: 4

Maria Const. Arbagic: 3

Maria Nic. Chirculescu: 3

Uleana Păpulete: 2

N. M. Rostogolea: 2

Marin Const. Arbagic: 1

Mărina Ciăvrana: 1

Ion Păpulete: 1

David Popescu: 1

Maria Const. Popescu, 53 ani: 1

Paraschiva Popescu: 1

Ion A. Văduva: 1

Ne putem întreba dacă această serie reflectă poziția informatorilor respectivi și în ansamblul culegerii efectuate de Ștefania Cristescu.

Stilul de lucru cu informatorii. În timp, Ștefania Cristescu a lucrat cu fiecare informator după cum urmează:

Maria Const. Arbagic: 21 și 25.VII (3 materiale culese la un interval de 4 zile)

Maria Nic. Chirculescu: 13.VIII (3 materiale culese în aceeași zi)

Mărina Ciăvrana: 13.VIII (1 material)

Uleana Dumitru Gr. Păpulete: 28 și 29.VII (2 materiale culese în 2 zile succesive)

David Popescu: 1.VIII (1 material)

Maria Const. Popescu, 53 ani: 19.VII (1 material)

Maria Const. Popescu, 50 ani: 20.VII (4 materiale culese în aceeași zi)

Maria Gh. C. Popescu: 13.VIII (4 materiale culese în aceeași zi)

Paraschiva Popescu: 20.VII (1 material)

Ioana Tănase Ion Daie al Papii: 23.VII (1 material), 24, 25 și 28.VII (câte 2 materiale), total: 7 materiale (5 materiale culese în 3 zile succesive și 2 materiale culese la un interval de 3 zile).

Tendința care se configurează este aceea a lucrului continuu cu fiecare informator (în aceeași zi sau în zile succesive) în 4 dintre cazuri. Intervalele care apar în cazul Mariei Const. Arbagic și al Ioanei Tănase Ion Daie al Papii ar putea indica o culegere mai amplă de materiale de la informatoarele respective care, la recitare, i-au sugerat cercetătoarei întrebări noi, impunând revenirea. Cele 4 cazuri în care a fost selectat un singur material de informator nu permit supoziții privind unicitatea acestuia în cadrul culegerii, putând fi datorate selecției operate de Ștefania Cristescu.

Ion Ionică a lucrat cu Ion Păpulete (un material) și cu N. M. Rostogolea (2 materiale) la data de 27.VII și cu Ion A. Văduva la data de 11.VIII, iar I. Samarineanu a cules un material de la Marin Const. Arbagic la data de 21.VII.

Tipuri de descântece reprezentate în dosar. Enumerate în ordinea descrescândă a frecvenței, tipurile de descântece despre care au fost culese materiale se dispun după cum urmează (indicăm de fiecare dată numele informatoarei și numărul de materiale pe care aceasta le-a comunicat):

9 – *descântec de deochi*: Maria Const. Arbagic (1), Maria Nic. Chirculescu (1), David Popescu (1), Maria Const. Popescu, 50 ani (1), Paraschiva Popescu (1), Ioana Tănase (4)

5 – *descântec de izdat* [dureri de stomac]: Ion Păpulete (1), Uleana Păpulete (1), Maria Const. Popescu, 50 ani (1), Ioana Tănase (1), Ion A. Văduva (1)

5 – *descântec de dragoste*: Maria Const. Arbagic (2), Marin Const. Arbagic (1), Mărina Ciăvrana (1), Uleana Păpulete (1)

2 – *descântec de bubă*: Maria Const. Popescu, 50 ani (1), Ioana Tănase (1)

1 – *descântec de izână* [slăbiciune, închircire, degenerare]: Maria Nic. Chirculescu (1)

1 – *descântec de junghi*: Maria Nic. Chirculescu (1)

1 – *descântec de rânză* [dureri abdominale și grețuri]: Maria Gh. C. Popescu (1)

1 – *descântec de obrintit* [inflamație a unei răni/bube, cauzată de frig]: Maria Gh. C. Popescu (1)

1 – *descântec de rast* [inflamație a splinei din cauza malariei, indigestie]: Maria Gh. C. Popescu (1)

1 – *descântec de vrăjmașă*: Maria Gh. C. Popescu (1)

1 – *descântec de țepă* [boală manifestată prin junghiuri]: N. M. Rostogolea (1)

1 – *descântec de soare-sec* [insolație]: N. M. Rostogolea (1)

1 – *De ce copilul ei e mut și fără vlagă?* Ioana Tănase (1)

1 – *De ce n-a învățat descânțece?* Maria Const. Popescu, 53 ani (1)

1 – *Cum descântă ea*: Maria Const. Popescu, 50 ani (1).

Frecvența relativă a materialelor despre diversele descânțece permite un început de organizare a materialului. Rămân însă neclare: (a) sistemul de clasificare utilizat de Ștefania Cristescu și, implicit, (b) pozițiile relative ale descânțecelor care apar o singură dată. Dosarul Ștefaniei Cristescu ne dă însă indicații precise în acest sens.

Categorizarea descânțecelor se face în termenii rubricilor generale *Rituri medicale* (pentru descânțecele de deochi și de leac) și *Rituri* (pentru descânțecele de dragoste) la Ștefania Cristescu. Ion Ionică recurge la rubricile *Credințe – Rituri* pentru descânțecele de leac și *Credințe* pentru comentariile generale despre descântecul de izdat. I. Samarineanu nu folosește o rubrică anume.

Numerotarea materialelor: arhivă și sumar. După cum se poate observa în prezentarea inițială a profilului general al dosarului, fiecare material e însoțit de două tipuri de numere, pe care le-am separat prin bară oblică. Primul număr, tipărit de noi cu italice, este marcat cu creion roșu, exclusiv pe prima pagină a materialelor (cu excepția a trei scăpări pe care le-am marcat cu *bold* în prezentarea profilului general al dosarului) și pare a fi *un număr de arhivă* pentru fiecare piesă. Să nu uităm că la Runcu s-au întocmit 12.000 de fișe¹² și 600 de fotografii¹³. Grafia nu trimite în mod necesar spre Ștefania

¹² Monografiștii numeau *fișe* orice fel de material, independent de suportul folosit (foaie, coală, fișă 1/4).

¹³ Marin Diaconu, *op. cit.*, p. 215.

Cristescu. Cum materialele erau predate spre includere în bibliorafuri (toate paginile sunt perforate) numai după transcriere, nu putem afla din cifrele indicând numărul de ordine al pieselor detalii cu privire la modul de arhivare (pe teren, la întoarcere, fragmentar sau global în cazul fiecărui cercetător).

Al doilea număr, scris cu creion negru de către Ștefania Cristescu pe fiecare pagină a fiecărui material, și tipărit de noi cu cifre obișnuite, pare a fi fost adăugat mai târziu, atunci când cercetătoarea a pregătit pentru publicare materialul Runcu. Cifrele negre merg de la 73 la 123 și de la 320 la 323. Nu știm la ce corespundeau paginile 1-72 și 124-319. E de presupus că ele aparțineau culegerii Ștefania Cristescu dacă, așa cum ne imaginăm, introducerea în arhivă se producea o singură dată pentru fiecare monografist, la încheierea culegerii, după ce materialele fuseseră transcrise de către acesta.

Disponând materialele conform indicațiilor de pagină, obținem următorul sumar avut probabil în vedere de Ștefania Cristescu:

1. *Descântec de deoichi* (Maria Nic. Chirculescu, 13.VIII, p. 73-76)
2. *Descântec di dioichi* (Maria Const. Arbagic, 25.VII, p. 77-78)
3. *Descântec de didioichi* (Ioana Tănase Ion Daie al Papii, 23.VII, p. 79-80)
4. *Descântec de didioichi (Cu miere de stup)* (Ioana Tănase Ion Daie al Papii, 28.VII, p. 81-84)
5. *Descântec de deoichi* (David Popescu, 1.VIII, p. 85-87)
6. *Descântec de deoichi* (Paraschiva Popescu, 20.VII, p. 88)
7. *Descântec de deoichi + Notă referitoare la „Descântec de deoichi”* (Maria Const. Popescu/ 50 ani, 20.VII, p. 89-90*)
8. *Descântec [de didioichi]* (Ioana Tănase Ion Daie al Papii, 25.VII, p. 91*-92*)
9. *Descântec [în miere/deochi]* (Ioana Tănase Ion Daie al Papii, 24.VII, p. 93*)
10. *Ață de junghi (Descântec)* (Maria Nic. Chirculescu, 13.VIII, p. 94)
11. *Descântec de „rândză”* (Maria Gh. C. Popescu, 13.VIII, p. 95)
12. *Descântec de obrintit* (Maria Gh. C. Popescu, 13.VIII, p. 96)
13. *Descântec de bubă + Cum descântă ea* (Maria Const. Popescu, 50 ani, 20.VII, p. 97-98*-99)

14. *Descântec. De bubă* (Ioana Tănase Ion Daie al Papii, 24.VII, p. 100-101)
15. *Descântec de rast* (Maria Gh. C. Popescu, 13.VIII, p. 102)
16. *Descântec de „vrășmașă”* (Maria Gh. C. Popescu, 13.VIII, p. 103)
17. *Descântec de izână* (Maria Nic. Chirculescu, 13.VIII, p. 104*)
18. *Descântec de soare-sec/ I. Ionică* (N. M. Rostogolea, 27.VII, p. 105*)
19. *Descântec de izdat* (Uleana D. Gr. Păpulete, 29.VII, p. 106*)
20. *Descântec de izdat/ I. Ionică* (Ion Păpulete, 27.VII, p. 107*-108*)
21. *Despre izdat/ I. Ionică* (Ion A. Văduva, 11.VIII, p. 109*-110*)¹⁴
22. *Descântec. De izdat* (Ioana Tănase Ion Daie al Papii, 25.VII, p. 111)
23. *Descântec de țeapă/ I. Ionică* (N. M. Rostogolea, 27.VII, p. 112*-113*)
24. *De ce n-a învățat descânțece?* (Maria Const. Popescu, 50 ani, 19.VII, p. 114*)
25. [*Procedură descântec de dragoste*]/ I. Samarineanu (Marin Const. Arbagic, 21.VII, p. 115*)
26. *Descântec de izdat (cân' te doare la inimă)* (Maria Const. Popescu, 50 ani, 20.VII, p. 116)
27. *Descântec de dragoste + Cum prepară apa pentru descântec de dragoste* (Maria Const. Arbagic, 21.VII, p. 117-118*-119/c)
28. *Descântec de dragoste* (Uleana Dumitru Gr. Păpulete, 28.VII, p. 120-121/c)
29. *Descântec de dragoste* (Mărina Ciăvrana, 13.VIII, p. 122-123/c)
30. *De ce copilul ei e mut și fără vlagă* (Ioana Tănase Ion Daie al Papii, 28.VII, p. 320-323/c).

Pozițiile 1-9 sunt, după cum se poate remarca, ocupate de descântatul de deochi. Pozițiile 10-23 corespund unui număr de 10 tipuri de descânțece de leac (de junghi, de rânză, de obrintit, de

¹⁴ Ion Ionică a transcris parțial 4 pagini de carnet format fișă scrise de Ion A. Văduva. Paginile nu au fost numerotate de Ștefania Cristescu. Numărul de arhivă scris cu roșu (153) acoperă deopotrivă fișele Ion Ionică și paginile scrise de informator.

bubă, de rast, de vrăjmașă, de izână, de soare-sec, de izdat și de țeapă). Un element de atitudine funcționând ca interludiu pare a fi reprezentat de fragmentul de dialog *De ce n-a învățat descântece* în poziția 24. Urmează, în pozițiile 25, 27-29, materiale privitoare la descântatul de dragoste.

Ocurența, în poziția 26, a descântatului de izdat pare a reprezenta o scăpare datorată cuvântului *inimă*, despre care Ștefania Cristescu notase însă în *Descântec de izdat* (25.VII, p. 11) că se referă la „durerea de burtă”. Citez: „Descânt cu mâna dreaptă și picioru drept pe burta alui care-l doare: faci cruce și scupii [scuipi] cu scupiat [scuipat]. Și mai aprinz' și prau [praf de pușcă] pe burtă și durerea de burtă să-mprăștiiază ca prau-n toate părțile. Și treanță de cânepă, o aprinz' bașca tot atunci, o pui acolo-n hodaia une-o fi bolnavu, ca să fugă durerea ca fumu”.

În sfârșit, după cele 12 tipuri de descântece urmează un amplu dialog – *De ce copilul ei e mut și fără vlagă* – în care sunt dezbătute credințe și atitudini referitoare la izână, cauzele și vindecarea ei.

Formulele de descântec sunt notate pe foi desprinse dintr-o coală liniată (când ocupă o singură pagină) sau pe coli întregi (semnalate prin *c* în Sumar) când ocupă 2 până la 4 pagini. Colile, ca și fișele, par a fi fost puse la dispoziția culegătorilor din fondurile monografiei, în vederea transcrierii (pentru culegere monografistii primeau carnete de teren).

Transcrierea formulilor e urmată, uneori în cadrul aceluiași material, de Note ale culegătoarei care povestesc sau citează spusele informatorilor privitoare la procedură, atitudinea descântătorului față de descântecul său etc. Când descântecul e notat pe 2 coli sau pe o coală și jumătate, numerotarea paginilor s-a făcut în așa fel încât coala (respectiv una dintre cele 2 coli) să servească drept copertă pentru pagina sau coala rămasă: p. 1-3-2 sau p. 1-3-4-2. Atunci când locul Notelor e luat de fișe independente, cu număr de arhivă propriu, am semnalat faptul în Sumarul de mai sus prin asterisc postpus numărului de pagină.

Descântecurile de deochi sunt dominate de figura Maicii Domnului, a lui Isus, a sfintei zile de Luni și de semnul crucii. Poate de aceea, Ioana Tănase Ion Daie al Papii vorbind despre *Descântec de didioichi* îl menționa ca sursă firească pe preotul din sat. Citez nota de la sfârșitul descântecului: „Descântecul acesta, ca și celelalte, inf[ormatoarea]

spune că le-a furat de la popa Constantin de la biserică; popa Constantin le citește la oameni și la copii când sunt bolnavi. Mai știe și de pe la femei mai bătrâne și de la mama ei” (23.VII, p. 80).

Notele despre descântători, descântați și deochetori confirmă legătura puternică dintre credințele magice și religie, care se regăsește în întreg corpusul de descânțete. Astfel, în Nota la descântecul comunicat de David Popescu, Ștefania Cristescu scria: „El a învățat vorbele acestea de la muierile care-i descântau la cap pe când era bolnav (copil de 6-7 ani). Și acum descântă și el: suflă pe capul copilului și-l scuipe pe cap, spunând de trei ori vorbele de mai sus. Și numaidecât îi trece. El avea o fată: «Au tată, mă doare capu». Și cân’ îi descânta, începea a râde. Dar nu toți au leacu de la câte unu. Asta după ochii omului. Oamenii cu ochii verzi deoache rău. Ai leac dacă-ți descânți la un om cu ochii blânzi, castanii. Și Maica Precesta și Isus au avut ochii tot castanii. Cam așa să vedea-n zugrăveală la biserică” (1.VIII, p. 87).

Referirea religioasă poate apărea atât în formulă, cât și în procedură. E cazul *Descântecului de izdat* comunicat de Uleana D. Gr. Păpulete: „Îndărăt, izdate,/ Blăstămate,/ Doosprece luni în an/ Șapte zâle-n săptămână/ Aicea nu-i loc de tine/ Ci-i loc de altar și de biserică./ Tu te du acolo/ Une ia plată pe spată”. / [NOTĂ. Se descântă numai cu mâna]. „La noi aicea nici nu vorbește nimeni de doctor. Din asta se lecuiesc oamenii. Sufli-n palmă și faci cruce. Cuvintele așa le-am pomenit. Spune și popa descântecile astea la copii” (29.VII, p. 106*).

Această legătură cu religia întemeiază încrederea fermă în descântat: „De pe mâna morțâi, scol cu descântecu” (Maria Const. Popescu, 50 ani, 20.VII, p. 90*).

Câteva exemple. Oferim cititorilor în cele ce urmează cinci texte (trei descânțete și două dialoguri informatoare – cercetătoare) cuprinse în dosarul Runcu al Ștefaniei Cristescu. Din rațiuni de simplificare, nu am reprodus transcrierea fonetică operată atent de Ștefania Cristescu. Atragem atenția asupra arhaismelor morfologice (forme de tipul *să-i cure*, *rămânsă* etc.) și a cuvintelor rare (unele explicate în paranteze sau note, altele, cum sunt *corle*, *a se împesăca*, nefigurând în nici unul din dicționarele importante ale limbii române).

Descântec de deoichi

A plecat (cutare)
 Pă cale, pă cărare
 S-a-ntâlnit c-un moroi în cale.
 Cu moroii, cu moroaicele,
 Cu străgoii, cu străgoaicele.
 Sângele l-a beut
 Carnea a macelarit-o.
 A prins a țâpa, a să văita.
 Maica Precistă din ceri auza,
 Pă scară de ceară cobora
 Și-ntreba: Ce te gevalești¹⁵
 Ce t'e ciumarăști¹⁶?
 Cum nu m-oi gevali,
 Cum nu m-oi ciumarî,
 C-au [sic!] plecat pă cale,
 Pă cărare,
 Spre soare răsare.
 M-am întâlnit cu moroii,
 Cu străgoii,
 Cu deoichitorii,
 Cu râmnitorii.
 Maica Precista zicea:
 Taci, nu te mai gevăli,
 Nu te mai ciumarî,
 Alergare-n fuga mare
 La Maria descântătoarea
 Iea cu gura ț-o descânta
 Cu limba te-o scupia
 Toț moroii țî i-o potoli.
 De-asupra capului tău:
 Toț moroii,
 Toț străgoii,
 Toate moroaicele,

Toate străgoaicele,
 Că de-i fi deoichiât de om
 Să-i crape boășale,
 De-i fi deoichiât de muieare
 Să-i crape țățale
 Să-i cure laptele
 Să-i rămâie copilu sărac,
 De-o fi deoichiât d'e fată mare
 Să-i pice cosâta
 Să-i rămâie capu ca lubenița.
 De-o fi deoichiât d'e pom
 Să-i uște corlele
 Să-i pice frunzăle.
 De-o fi deoichiât de câmp
 Câmpu să pârlească,
 De-o fi deoichiât de gard
 Să-i pice proptelele
 Să uște nuielele,
 De-o fi deoichiât de apă
 Să-i sece izvoarăle
 Să calc cu picioarăle.
 Să rămână petriile goale
 Să calc cu picioarăle
 Să le ardă soarele.
 Păsărică albă
 Și-n coadă codalbă
 Nu te mira de (cutare)
 Că-i drumos, că nu-i frumos
 Că-i gras, că nu-i gras.
 Du-te-n hale livez verz
 C-acolo sân noao năpârci
 Cu capetile rătezate.
 Acoló să vă miraț
 Acoló să vă desmiraț
 Pă (cutare) să-l lasaț
 Curat, luminat
 Ca auru străcurat

¹⁵ *A se geveli, gevăli* – a se plânge, a se văieta.

¹⁶ *A se ciumări, ciumărî, ciumăra* – 1. a se înăcri, a deveni acru; 2. a se supăra.

Ca-n zî bună ce născut	Care gustasă crăpasă
Ca maică-sa ce l-o facut	Care rămânsă plesnișă.
Cu somnu și cu Domnu	Să plesnească inima-n moroi
Și cu Maica-Precesta.	Și-n străgoi
Păsărică albă	Și-n deoichetori
Și-n coadă codalbă	Să rămână (cutare)
Cân l-auza să mânía	Curat, luminat
Să-mpesăca	Ca auru străcurat
În peatră zbură	Ca-n zî bună ce născut
Piatra-n patru-o despica	Ca maică-sa ce l-o facut.
Toț moroi, toț străgoii	Cu somnu și cu Domnu
Din capu (cutăruia)	Și cu Maica Precesta.
Acoló să strângea.	Leac să-i dea Dumnezo!
Masă le-ntindea,	

NOTĂ. *Descântecul l-a furat de la mama ei și de la alte femei – vreo patru.*

Ia apă, o pune în pahar și potolește în ea trei sau nouă cărbuni, după gravitatea durerii. Descântă cu busuioc.

De câte ori potolește câte un cărbune în apă spune vorbele de mai jos:

Nu potolii focu	Oaminii la pat
Potolii străgoii	Vitele la conac
Râmătorii	Așa să să potolească
Deoichetorii...	Moroi, străgoii
Cum să potolește	Deoichetorii
Soarele din ceri	Din capu cutăruia.
Focu din cuptori	

Moaie apoi busuiocul în această apă și stropește cu el fruntea celui bolnav spunând *descântecul propriu-zis*.

(Inf. Maria Nic. Chirculescu, 54 ani, analf. Culeg. Ștefania Cristescu, 13 august 1930)

*

Descântec de isdat (boală de „inimă”)

Cân' vine bolnavul de isdat îl pune cu fața în sus și la urmă îi descântă cu un cuțit la buric – face cruce – și cu lingura la brâu, lingura o are baba Ada, și zâce:

„Fugi Isdate blăstămate, blăstăma-te-ar Dumnezău, că ăsta nu-i locu tău, ci ie loc de biserică și altar. Tu să ieși pe nesimțite că ieu cu

cuțitu te-oi tăia, rădăcina se va usca; tu să te duci în vârful munților, în capetele cerbilor, unde nu s-aude glas dă om, nici de femeie, nici de câine, nici de pisică, că ieu cu cuțitu te-oi tăia și rădăcina ți-oi usca!”

Și face cruce tot mereu (cu cuțitu), și la urmă ia puțin prau (de pușcă) cu usturoi, pe o hârtie, îl ia cu degetu și face cruce la buric (tot pe o hârtie, iar nu pe piele) și pe urmă îi dă foc.

Omul mai stă puțin și adoarme; când se deșteaptă se deșteaptă sănătos.

Asta am pășit-o și ieu; numa mă apucă noaptea durerea, mă duseră la mătușa Ioana și-mi descântă. Îmi trece [sic!] îndată.

– *Da ce fel de boală e isdatu ăsta?*

– Isdatu ie o durere de „inimă” (de stomac), în termen de două-trei oare îl frământă pe om de-l omoară.

– *Și ce Dumnezeu îl frământă, ce putere e aia?*

– Ieu așa cred că ie un duh care vine și să apropie de om, cum descântă îi și trece.

(Inf. Ion Păpulete, 30 ani. Știe carte. Red. Ion Ionică, Runc, 27.VII.1930)

*

La întrebarea mea: *De ce n-a-nvățat descânțetece?*

„Dacă-nvățam descântecu ala, să strâca criiru la mine, de nu măi iera bun.

Înt-un timp m-am făcu’ că dau cu boabele șî, cân’ colo, toate muierile pi mine. Ș-une m-a lovi’ maică, o durere-n cap, de nu măi știam. Șî le-am zâs că: fugiț’ de-aci că nu mai poci. Și mi-am văzu’ de triabă, maică: țăs, cos, iete ș-acu câtă-s de bătrână. Alte femei ca mine nu măi pot”.

(Inf. Maria Const. Popescu, 53 ani. Culeg. Ștefania Cristescu, 19 iulie 1930)

*

Descânțec de dragoste

– Bună zâua, apă mare,

Doamnă mare.

– Mai șez’ de hodine!

– N-am venit să hodin

Ș-am venit să iau apă

De la vadu lu Adam,

De la râu lu Iordan;

Muma m-o urât,

Tata m-o urât,

Lumea toată m-o urât.

– Ia apă de la vadu lu Adam,

De la râu lu Iordan:

Să ti-aurești,

Să te-ndrăgostești.

Am loat dragostea
 De la noo fete mari,
 De la noo neveste tinere,
 De la noo vaci cu vițai,
 De la noo oi cu miei.
 Cum sbiară oile după miei,
 Așa să sbiere preascrisa iei...
 după iea
 Cum sbiară vacile după vițai,
 Așa să sbiere și preascrisa iei:
 Să n-aibă stare,
 Să n-aibă răbdare

Pân' pe dânsa o găsi-o.
 Cum nu poate biserică fără popă
 Și fără lume,
 Să nu poată preascrisa iei fără ia:
 Să n-aibă stare,
 Să n-aibă răbdare.
 Cum sbiară copilu după țâță,
 Așa să sbiere dânsu după
 preascrisa lui.
 Cum nu poate fără lumânare-n casă,
 Nici fără dânsa la masă.

(Inf. Maria Const. Arbagic, 67 ani. Nu știe carte. Culeg. Ștefania Cristescu,
 21 iulie 1930)

*

De ce copilul ei e mut și fără vlagă [dialog]

– Io-te, m-am dus la câmp: copilu iera bun, de-o jumata de an. Și m-am dus cu iel la muncă-n luncă departe, din Târgu-Jiu înainte: nu durmeam acas sara.

Și acu nu să știe: în masa ălor Sfinte l-oi fi pus, or noaptea o fi trecut păste noi? Nu știu, da ne-am pomenit cu iel moale.

Ș-apăi trei ani, to bolnav fel de feli: cârțițoaie¹⁷, projar [pojar], c-oi fi casnit cu betu copil ăsta!... L-am scaldat și de izână, uite cum scald acú fata unei vecine d-ici: dimineața, doo săptămâni una după alta: „Hai izână/ La fântână”.

Până ajung la fântână tot așa zic. Ș-acoló când ajung, firu negru de la mâna stângă îl lapăd pe apă; și la dreapta pun fir roșu. Și zic, cân vin acas cu apa: „Hai carne grasă/ La (Măria) pe oasă”.

Și când o scald, vine și mă-ntreabă gazda cășăi, chiar mama fetii de-i descânt io acú:

„– Bun lucru, mamă!

Ce faci, ce lucrez?

– Io-te scald la oasă părăsite

Să le vină carne la carne

Sânge la sânge

Vârtute la vârtute

Os la os

S-o facă ’mnezo [Dumnezeu]

măi frumoasă

Ca cum o fos (pe Măria)”.

¹⁷ *Cârțiță, cârțițoaie* – buboi care apare pe corpul omului.

NOTĂ. *Se descântă de izână de obicei copiilor care slăbesc așa de mult că nu le mai rămâne decât pielea și osul – „copil izânit”.*

– *Ce să fie cu „masa ălor Sfinte”? (am întrebat-o eu)*

– E, ale Sfinte pi-une merg iele, joacă și lapădă un fel de bale. Și alea, vez, cân îl puni copilu, or om batrân ce-o fi, îi iea loarea¹⁸, rămâne moale.

Iele trec noaptea și să-ntâmplă să treacă acolo une ie copilu de doarme și-i ia graiu și vloga (așa cum a loat-o copilului meu.)

– *Și cum faci să știi că vloga și graiul i-au fost luate de „ale Sfinte”?*

– Ca să pricepi ce are, să descântă în miere din roi și-n apă. Și să numește: „Apă blândă,/ Miere blândă”.

Și ungi cu iea cân să ogoaie lumea. Îl speli întâi cu apa, apoi îl ungi cu mierea, să aibă țoale curate, și pe urmă noaptea visăz. Io cân am făcut pintu copilu meu, am visa noaptea measă-ntinsă: puneam și de dulce și de post pe poiieni verz, pe la șicoală.

Și cân i-am spus moașii (moașa mea care mă moșâsă pe mine din pântecile mării): „ie-te ce-am visat”, iea a spus că l-am pus în „masa ălor Sfinte” și i-a luat și graiu și puterea.

Și dacă n-a mai trăit ea, că puneam și-l făcea bun!

– *Dar ce putea să-i mai facă?*

– Trăbuia să gășasc făină de grâu curat, să-i fac turțiță, până la noo: ridicam mesăle ălor Sfinte, să mânce numa copilandri mititei până la doi ani, trei, să nu știe să zăcă „bodaproste”.

Ș-atunci i-ar fi trecut: pâinile ăștea le dădea cu lapte de oaie.

– *De ce numai lapte de oaie?*

– Că oaia ie sfântă, nu poate ucigă-l toaca să numere lâna pe iea. Pe vacă și pe capră și pe porc și pe mătă și pe cal numără, da pe iea nu poate.

NOTĂ. *Informatoarea are un copil mut, gușat și [retardat]. Ea mi-a vorbit de toți copiii ei afară de acesta. Pe când stăteam însă de vorbă cu ea, el a intrat acolo. Ioana Tănase, destul de jenată de această neașteptată apariție, l-a luat repede de mână și l-a dus jos, în curte.*

Odată întoarsă, a început singură să-mi povestească ce este cu copilul acesta. Își dădea toată osteneala să mă convingă de adevărul spuselor ei. Aspectul conversației era cu desăvârșire schimbat.

¹⁸ Loare – vioiciune (oltenism).

– Și crezi că s-ar fi putut face sănătos?

– Da. (*Și și-a exprimat din nou regretul că a murit moașa ei*).

În ziua de 27 iulie, stând de vorbă cu Uleana Dumitru Gr. Păpulete, 39 ani, vecină cu Ioana Tănase Ion Daie al Papii, am întrebat-o ce să aibă copilul acesteia de e și mut și gușat...

Ea mi-a spus că așa e „moda” neamului lor, că acest copil a fost născut așa. Socrul Ioanei a avut și el doi „copii nărozi” și acum nepotul Ioanei, băiețel de 3-4 ani e tot așa. Nici vorbă de „ale Sfinte”.

(Inf. Ioana Tănase Ion Daie al Papii, 54 ani. Culeg. Ștefania Cristescu, 28 iulie 1930)